

NATURSKYDDSFÖRENINGEN I VÄSTERBOTTEN

Länsstyrelsen Norrbottens län
Samrådssvar dnr 537-9859-2014
Att: Vattenmyndigheten
971 86 LULEÅ

Ärende: Yttrande över samrådshandlingar; förslag på Förvaltningsplan, Åtgärdsplan, Miljökvalitetsnormerna, för Bottenvikens vattendistrikt år 2015-2021

Inledning/sammanfattning

En ny förvaltningscykel ska nu inledas. De flesta av Riksdagens miljömål har fortfarande inte uppnåtts eller kommer att uppnås inom generationsmålet. Vi kan konstatera att det går för sakta och att det saknas tydliga åtgärder, prioriteringar, lagregler, kostnadstäckningar m.m i många led inom flera sakområden. FN:s och EU:s intentioner med Polluter Pays Principle verkar har gått i stå. Miljöbalken har försvagats i vissa delar. Vissa förbättringar har dock skett under förra förvaltningsperioden men mycket återstår. Många råd och riktlinjer är dock fortfarande inte utformade. Ekonomiska resurser, samordningar och tid för arbete med vägledningar och tillsyn saknas inom flera myndighetsområden. Ansatsen med förtydligande redovisning av de samhällsekonomiska konsekvenserna är nödvändigt. Det saknas dock en tydligare konsekvensanalys ur ett folkhälsoperspektiv. Folkhälsomyndigheten samt någon eller några av de miljömedicinska centran förutsättes bli involverade i detta viktiga arbete. Detta för att förtydliga behovet och nytta av kraftfulla insatser, från hela samhället, i arbetet för en hållbar framtid.

Förändringar sker snabbt i vår omvärld som även påverkar norra Sverige. Riskerna med klimatförändringen har tydliggjorts mer än väl, med översvämningar och ras i norra delen av landet. Ny kunskap om bakgrundsförhållanden, brister i teknik och redskap uppdagas samt att förändringar sker i konsument- och varu-utbudsledet. Nya miljöfarliga ämnen och kemikalier tillförs i samhället och sprids ut i vår miljö bl.a via avloppsvatten samt via brister i avfallshantering- och återvinningssystemen. Ett nytt problem som Naturskyddsföreningen har uppmärksammat (källa 1.) är bl.a microplaster som nu används i ökande utsträckning, helt onödigt, i hudvårds- och kosmetikprodukter, ex. raklödder, deodoranter m.m. Detta går ut via avloppsreningsverken till vattendrag och ut i det marina livet. Olika miljögifter, som även finns i de prioriterade ämnena, finns med i plasterna. Med all annan plast som hamnar i vattnet så drabbas många organismer, fisk och fåglar, i vatten och vid vattnen. Anrikning sker i näringskedjorna. Till komplettering i MKN bör under särskilt förorenade ämnen tilläggas microplaster och/eller plaster.

(källa 1: Rapport: Raklödder till fiskarna, Naturskyddsföreningen år 20131016)

Fiskevandringshinder och utträtade vattendrag, utdikade strandängar, skadad strandvegetation, är fortfarande en verklighet. Detta leder också till en snabbare vattenavrinning. De areella näringarna fortsätter att negativt påverka utläckagen av slam, näringsämnen och kvicksilver till våra vattendrag. Otillräcklig hänsyn till strandzoner och vatten förekommer i bebyggelsen av bostadsområden och fritidshusbebyggelse. Brister finns i den fysisk planeringen på läns- o kommunal nivå i skydd och hänsyn till vattenförekomst. Ett tydligare helhetsgrepp måste tas nu där Miljöbalkens intentioner, om allas ansvar, ska gälla i kommande regelverk, råd och anvisningar. Skogsbrukets stora påverkan i ett landskapsperspektiv måste tydligare uppmärksammas. Vattenavrinningen från stora kalhyggen och hårt dikade markområden med bristande hänsyn för erforderliga strandzoner leder till större vattenflöden och i skenet med större nederbörds mängder så är det läge att snarast i samverkan och med reella åtgärder agera. Gruvnäringens och vattenkraftsägarnas ansvar bör också uppmärksammas. Skonsammare fiske och riskerna med fiskodling må noteras (källa 2. 3.). Det blir allt tydligare att en kraftig ekosystemansats måste till för att det ska bli en tillräckligt bra förvaltning av våra vattenresurser.

(Källa 2. Rapport Hotade hav, Naturskyddsföreningen 20110901. Källa 3. Rapport Miljöanpassat vattenbruk i Sverige Naturskyddsföreningen 20141028.)

Synpunkter och frågor/ otydligheter i Programdelarna:

Åtgärdsprogram

Sid 3, 4 Utmaningar för Bottenvikens vattendistrikt;

- Läckage av metaller; här må gruvdammarnas sämre dammsäkerhetskonstruktion tas upp.

Sid 9 Energimyndigheten; Var kommer den ökade nederbörds mängden och därmed ökande vattenflödena, mera vattenkraft, in här?

Sid 13, HaV; åtgärd 1; andra miljögifter, plaster, avfall, rester av fiskeutrustning m.m. sid 17, åtgärd 6; regelverken är för svaga, det går för långsamt, bristerna har funnits i många år.

Sid 29, Kemikalieinsp: åtgärd 1; få åtgärder, under särskilt förorenande ämnen kan varje land ta in flera ämnen ex; microplaster. Alltså förbättra MKN med nytillkomna ämnen.

Sid 33. Läkemedelsverket; var kommer läkemedelsrester, hormonstörande ämnen in?

Sid 45 – 50, Skogsstyrelsen; åtgärd 1; kommer det privata skogsbruket in här? Skogsvårdslagens svaghet/skillnad mot Miljöbalken är något som måste åtgärdas/moderniseras.

Naturskyddsföreningen önskar att den inarbetas i MB. Åtgärd 2; Nuvarande regelverk hindrar Sks arbete. Åtgärd 4: Skogsbrukets landskapspåverkan på vattenavrinningen måste uppmärksammas. I kombination med stora hyggen, många diken, körsador i mark med högt grundvatten eller siltiga moräner, komprimering av marken, framför allt i de lägre terrängavsnitten samt de små eller obefintliga skyddszonerna mot vattendrag, myrmark, vattenkällor, markberedning ca 90 grader mot höjdkurvorna leder till fortsatt snabb avrinning av vatten, erosion av markslänter, slam och miljögifter till vattendragen. Komprimeringen, pga tunga fordon, av mark leder till att markens vattenhållande förmåga snabbt avtar. Dessutom med vetskap om klimatförändringens effekter med ökande nederbörds mängder är det av största angelägenhet att det skyndsamt sker åtgärder.

Möjligheter till sanktioner borde finnas för Sks. Slammet kommer även ned till älvarna och det leder till minskade fallhöjder. Den komplicerade bilden borde ge incitament till samarbete.

Verksamhetsutövarans ansvar enligt PPP borde gälla. Åtgärd 6; se ovan. Kostnaderna för skador på fisket måste tydligare tas med i beräkningen, samt samhällskostnaderna för sämre folkhälsa.

Sid 53, Trafikverket: vi kan konstatera att dikestrummor fortfarande läggs fel.

Sid 74, Kommunerna; åtgärd 7; den fysiska planeringen behöver tydligt förbättras vad gäller hänsyn till vatten. Exploaterings-intressen ges ibland för stort utrymme på bekostnad av strandskydd och skydd till vatten.

2(7)

Åtgärdsprogram för Bottenvikens vattendistrikt.

Inriktning på åtgärder i och nära våra kustvatten

Kort sammanfattade

Fysiska förändringar

Bebyggelse och infrastruktur längs kusterna måste läggas så att begränsad påverkan sker nära stränderna och i mindre vattendrag. Detta innebär att en kanson på minst 30-40 m med träd, buskar och annan vegetation bör sparas närmast stranden/vattnet. Vidare bör muddring begränsas och båtbyggor anläggas gemensamt för större bostads- och fritidsområden. Båttrafiken bör begränsas och fler områden med rikt djurliv, t.ex. fåglar under häckningstid, bör få utökat skydd. Åtgärder måste vidare till för att minska spridningen av främmande arter i våra kustvatten främst knutet till fartygs transporter.

Avlopps- och dagvatten

Allt avloppsvatten skall renas vilket också gäller det mesta av dagvattnet från bebyggda områden. Lokalt omhändertagande med någon form av rening är en viktig åtgärd för främst dag- och dräneringsvatten bebyggda områden och större vägar.

Läckage av försurande ämnen och metaller från sulfidjordar

Särskilt uppväxtområden som grunda havsvikar med begränsat vattenutbyte måste uppmärksammas och om möjligt åtgärdas. Ett antal förebyggande åtgärder är finns framtagna för att minska spridningen av surt vatten till våra mynningsområden.

Storskalig påverkan av areella näringar.

Här uppe i norr gäller detta i först hand skogsbruket där avverkning, utdikning och körsskador osv måste förebyggas och i förkommande fall åtgärdas. Viktigt är också att skogbruket vid avverkning lämnar erforderliga skyddzoner mot alla öppna vatten och även våtmarker. Vidare bör inte dikning för avvattning ske mot grunda havsvikar. Utsläppen av främst fosfor och kväve måste också begränsas från jordbruksmark. Skyddzoner är även här behövliga. Planer för markavattning och bevattningsuttag måste upprättas. Bekämpningsmedel bör helst undvikas både i jordbruk, trädgårdar och på stora gräsytor

Gruvverksamhet, mineraluttag samt energianläggningar

Gruvverksamhet bör noga övervägas och begränsas och mer återvunnet material successivt användas för att minska riskerna för långsiktig påverkan. Utsläppen från äldre gruvor måste vidare miljösäkras. Planerna på nya energianläggningar i eller vid Bottniska viken måste noga prövas enligt Miljöbalken och EU-s miljölagstiftning särskilt i så känsligt innanhav som Östersjön är.

Ytterst handlar det om att skydda Bottniska viken och hela Östersjön från ytterligare påverkan av metaller, radioaktiva ämnen och andra miljögifter.

Dricksvatten

Endast en begränsad del (ca 10%) av de allmänna vattentäkterna har fullgott skydd. Förbättrade och utökade skyddsområden måste komma till för att minska riskerna för spridning av metaller och andra miljögifter.

Generellt måste kunskapen hos den som använder mark och vatten förbättras och egenkontrollen utvecklas. Generellt är oftast förebyggande åtgärder de som ger bäst resultat. Myndighetstillsynen behöver också samordnas bättre mellan olika inblandade myndigheter.

Förvaltningsplan för Bottenvikens vattendistrikt

Inriktning kustvatten särskilt kustområden i södra Bottenviken och hela Norra Kvarken

En förvaltningsplan behövs för att samordna och effektivisera vattenförvaltningen även längs Bottenvikens kuster. Planen skall leda till ständiga förbättringar av både den ekologiska och den kemiska statusen i våra kustvatten. Viktigt är att den också är lokalt förankrad har som mål att uppnå miljö kvalitetsnormerna utifrån det uppsatta åtgärdsprogrammet.

De lokala samverkansgrupperna i form av vattenråd är förutom verksamhetsutövare och myndigheter viktiga i detta plan- och åtgärdsarbete.

Den ekologiska statusen i södra Bottenvikens kustområden är god utom i den nordligaste delen och i några mindre områden längre söderut. Den kemiska statusen, utom kvicksilver, är god utom i några mindre kustområden. De kustområden som för närvarande inte uppnått god ekologisk och kemisk status måste prioriteras i vattenvårdsarbetet de närmaste 6 åren.

Vi vill betona några punkter på sid 2 till 4.

”Resultat kan bara nås om ett utvecklat system där förorenaren/användaren skapar medel för åtgärder” och att det finns en tät koppling mellan forskning och tillämpning med i första hand inriktning mot förebyggande åtgärder. Vi vill alltså starkt betona att det skall vara användaren/förorenaren som skall stå för kostnaden för de åtgärder som behövs i enlighet med PPP. Detta innebär också att användaren också måste skaffa sig de kunskaper som behövs.

Tillsynsmyndigheterna måste också få utökade resurser för utöka tillsynen av kustnära vatten.

Vattenmyndigheternas nya strategi för miljövakningen tar (sid 5) upp ett antal viktiga punkter som behövs för att uppfylla vattendirektivets krav. Vi instämmer i dessa och vill betona övervakningen av särskilt de biologiska parametrarna och övervakningen av både gamla och ny miljögifter.

Slutligen är det viktigt att vattenförvaltningen kopplas till nationella miljömålsarbetet. I detta fall främst till ”Hav i balans samt levande kust och skärgård” och givetvis till de juridiskt bindande Miljö kvalitetsnormerna (MKN).

Större skyddade områden

För att bevara normal ekosystemfunktion och den biologiska mångfalden är det bästa sättet ofta att skydda större sammanhängande områden från exploatering. Bottniska viken med Norra Kvarken är ett grunt unikt vattenområde för både vattenlevande och landlevande organismer. Andelen skyddad areal inom Bottniska viken är endast ca 6 %. Målet är att minst 10 % borde skyddas. Ett utökat skydd av Norra Kvarken har diskuterats vid ett flertal tillfällen det senaste halvsekle. I de kommande förvaltningsplanerna för både kust och hav i Bottniska viken borde denna diskussion och planering få ett avsevärt utökat utrymme. Ett viktigt mål är att arbeta för ett långsiktigt skydd av hela Norra kvarkens brackvattenområde. Det allra bästa vore att planera för en nationalpark eller ett större sammanhängande Natura 2000 av Norra kvarkenområdet i samarbete med Finland.

Ett närmare utvecklat samarbete med Finland behövs även inom andra områden av Bottniska viken för att planer och åtgärdsprogram skall få den verkan som eftersträvas i hela havsområdet.

Fysisk påverkan (utom vattenkraft) samråd vattenförvaltningen 2015 - 2021

Allmänna funderingar:

Vad har det beslutade åtgärdsprogrammet för laglig kraft? Det finns många åtgärder om att öka tillsyn från olika myndigheter, men är åtgärderna bara rekommendationer eller har de faktisk laglig kraft? Väldigt mycket i åtgärdsprogrammet hänger på att det faktiskt blir en rejäl ökning av tillsyn inom många områden.

Finns det någon deadline för berörda myndigheter när det gäller att ta fram vägledningar och nationella strategier som ska hjälpa andra myndigheter i sitt tillsyns- och prövningsarbete? Inbördes prioriteringsordning för åtgärderna till myndigheterna, ex till HaV eller Länsstyrelserna? Eller är det 2021 som är deadline? I så fall kan vi inte vänta oss så stora effekter/många åtgärder gjorda under den här vattencykeln i de områden där vägledningar och nationella strategier ska tas fram först.

Det finns grova uppskattningar om vad olika åtgärder kostar, men var ska pengarna tas ifrån?

Grundregeln är att verksamhetsutövaren betalar men i en del fall måste staten gå in och finansiera, ex när det gäller flottlämningar och herrelösa dammar som inte längre har någon verksamhetsutövare. Bra att staten tar på sig ägandet där, men fortfarande oklart var pengarna till att åtgärda problemen ska tas ifrån.

Vad händer om en myndighet inte följer/genomför en åtgärd som de fått tilldelat sig?

Det är fastslaget att åtgärdstakten måste öka, men åtgärdsprogrammet blir lite tandlöst när man inte kan/får visa var pengarna till åtgärder ska tas ifrån. När vattenmyndigheten inte får rikta några åtgärder till verksamhetsutövare (som ju är de som ska betala för åtgärder på problem som deras verksamhet orsakar) blir det extremt viktigt att förslagen om ökad tillsyn för ärenden enligt 11 kap MB blir av och att ansvariga myndigheter (ffa länsstyrelserna) får de ekonomiska resurser som krävs för att kunna ställa krav på verksamhetsutövare.

Fysiska förändringar:

Konnektivitetsförändringar/Vandringshinder: Vägpassager med fellagda vägtrummor som utgör vandringshinder är den vanligaste orsaken till att vattenförekomster inte uppnår god status. Med dagens åtgärdstakt ta det ca 180 år innan alla vandringshinder är åtgärdade! Trafikverket tillsammans med Länsstyrelserna och kommunerna ska inventera, planera och åtgärda vägtrummor som är vandringshinder. - Visst fanns det en liknande åtgärd förra cykeln? Men det finns fortfarande ett nästan lika stor behov som för 6 år sedan. Hur ska man få mer slagkraft i åtgärden? Ett alternativ kan vara att trafikverket eller underentreprenören blir bötfälld om en vägtrumma blir vandringshinder när man bygger en ny väg och lägger dit trumman för första gången. Ett annat alternativ är att ha en utbildad "vandringshinder-ansvarig" med i varje projekt där vägtrummor ska läggas för första gången eller där trummor ska åtgärdas för att undvika att en enda vägtrumma som läggs från och med 2015 blir vandringshinder.

Herrelösa dammar från flottningen eller annan verksamhet får nu staten på sitt ansvar. Bra så jämfört med tidigare när markgaren där dammen legat varit ansvarig. Men fortfarande svårt att hitta finansiering för utrivning av dammar.

Morfologiska förändringar /Rensningar, rätningar och kanaliseringar från flottningen: Många av Bottenvikens vattendrag är åtgärdsarterade och specifika åtgärder finns förslagna, nu behöver vi ta nästa steg och faktiskt åtgärda alla problem som vi nu vet om och få finansiering till det. Kostnaden för flottledsåterställning och restaurering av rensade eller rätade vattendrag beräknas till ca 28,6 miljoner kronor/år i Bottenvikens vattendistrikt. HaV får som uppgift (åtgärd 5) att ta fram en nationell strategi för hur dessa restaureringar/verksamheter ska hanteras och förslås göra staten ansvarig för underhåll av dessa.

Finansieringen föreslås utformas som bidrag på 35 miljoner kronor/år som kommuner ska kunna söka pengar från för att flottledsåterställa och restaurera vattendrag.

- Det vore en bra start med bidrag för 35 miljoner att söka från men det kräver en hel del administration från kommunernas sida för att kunna hålla i sådana restaureringsprojekt vilket kan vara svårt, särskilt för mindre kommuner. Det skulle vara bra om det fanns en gemensam administrationsresurs som kan hålla i administrationen för flera restaureringsprojekt samtidigt så man slipper lägga så mycket tid och pengar på det i varje enskilt projekt. Kanske en eller två sådana administrationsresurser i varje län i Bottenvikens vattendistrikt.

Morfologiska förändringar/Markavvattning: Markavvattning innefattar dikning, täckdikning, ytvattensänkning, invallning och sjösänkning. Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket, HaV, Kammarkollegiet och Jordbruksverket har fått i uppdrag att ta fram nationella strategier och vägledningar för hur markavvattningar ska hanteras. Särskilt inom jordbruket behövs åtgärder och Jordbruksverket ska vägleda och rådgiva jordbrukare så att påverkan från markavvattningar minskar. Ekologiskt funktionella kantzoner är en åtgärd som kan minska problem anknutna till dikningar. Naturvårdsverket får i uppgift att se över lagstiftningen och se om det behöver införas generella föreskrifter för markavvattningar. Tillsyn och prövning av länsstyrelserna tillsammans med vägledning från myndigheter till verksamhetsutövaren är det som är tänkt att driva åtgärdsprocessen.

- Här är tillsynen väldigt viktig eftersom det finns en otrolig mängd diken idag som påverkar vattenkvaliteten i sjöar och vattendrag. Många av de gamla dikena bör läggas igen eftersom de inte fyller någon funktion längre (ex våtmarker som dikats ut för att odlas på men inte odlas numera) och det bör utredas hur styrmedel eller uppmuntran/finansiering till markägaren kan leda till igenläggning av diken utan sin ursprungliga funktion.

Morfologiska förändringar/ Ekologiskt funktionella kantzoner: Ekologiska kantzoner är en för platsen tillräckligt bred kantzon för att skapa goda ekologiska förutsättningar för ekosystemet i vatten, på stranden och en bit upp på land. Ekologiskt funktionella kantzoner är en bra åtgärd dels mot fysiska förändringar som exempelvis dikning och dels mot övergödning och problem med tillförsel av miljögifter till vattendrag. Behovet av ekologiskt funktionella kantzoner finns i ca 3000 vattenförekomster i Sverige och omfattar ca 63 000 hektar. Siffrorna är uppskattade och kan komma att höjas i och med kvalitetssäkring av uppskattningen. HaV har fått i uppdrag att utreda förutsättningarna för att anlägga ekologiskt funktionella kantzoner och utreda styrmedel som ska reglera anläggandet av kantzonerna. Ett förslag är att med föreskrifter utöka den obrukade delen av jordbruksmarken nära vattnet (dock ej så långt som 30 m från vattnet) och därefter använda sig av skyddszoner där verksamhetsutövaren kan söka bidrag från EUs landsbygdsprogram. Verksamhetsutövare kan söka bidrag för skyddszoner från EUs landsbygdsprogram, men det finns regler där om hur många träd osv en sådan skyddszon får innehålla och är därför inget bra sätt att helt finansiera ekologiskt funktionella kantzoner på eftersom fler träd än vad som är tillåtet ofta behövs för att skyddszonerna ska vara ekologiskt funktionella.

- Krav på plantering av naturligt förekommande träd eller buskar bör ingå när man lämnar ny mark obrukad i kantzonen nära vattendrag eftersom dessa fyller en viktig roll när det gäller skuggning och temperatur i vattnet samt är en källa till död ved. Träd och buskar kommer att komma upp naturligt i kantzonen men det tar många år innan de blir så stora att de fyller sin funktion fullt ut. När HaV utreder styrmedel för ekologiskt funktionella kantzoner borde man utreda om man kan baka in markanvändning såsom jordbruk och skogsbruk i strandskyddet eller om man kan försärka skyddet ytterligare av de 20-30 m närmast sjöar och vattendrag och avsätta den marken som skyddszoner. Även när det gäller ekologiskt funktionella kantzoner är tillsyn viktigt eftersom det på många ställen längs vattendrag och sjöar idag inte alls är bra ställt med kantzoner.

Vattenkraften

Vi är eniga i att vi ska göra mer åtgärder i den småskaliga, för energisystemet oviktiga, vattenkraften, och mindre i den storskaliga som är nödvändig för energisystemet.

Men sedan att det är 1,5 TWh förlust som kan accepteras är vi kritiska till. Det innebär att Ångermanälven och Luleälven och några till norrländska älvar helt ska lämnas åt sitt öde, inte ens fiskvägar föreslås i nationella strategin.

I nationella strategin har man inte heller tagit hänsyn till rapporter från SMHI och norska Sintef om 5-6 TWh mer vattenkraft pga ökad nederbörd fram till år 2050.

Det betyder att det föreslås att vi ska göra åtgärder för 1,5 TWh, framförallt i den små- och medelstora vattenkraften men lämna den storskaliga helt utan åtgärder, samtidigt som kraftbolagen kommer i åtnjutande av 5-6 TWh mer, förutom de vinster som kan komma av effektiviseringar, kanske 0,5-1,5 TWh ytterligare.

Det är absurt. Det är absolut inte i vattendirektivets anda och Naturskyddsföreningen motsätter sig denna tolkning av direktivet

2015-04-22

Staffan Landström, Robertsfors, ordf i Länsförbundet

Bertil Brånin, Umeå, Umeå kretsen

Torgny Forsgren, Lycksele, Lycksele kretsen och ledamot i Länsförbundet

Malin Isaksson, Skellefteå, Skellefteå kretsen

Ingegerd Saarinen, Skellefteå, ledamot i Länsförbundet